

Н.А.Харченко
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Уманського державного педагогічного університету;
Л.І.Лавренюк,
студентка
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
lili_cho@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ УМОВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Особистість і процес її формування – це феномен, який рідко тлумачиться однаково різними дослідниками. З однієї точки зору формування і розвиток особистості обумовлюється її вродженими якостями й здібностями, а соціальне оточення при цьому мало впливає на цей процес. З іншої точки зору особистість формується і розвивається в ході соціального досвіду, а внутрішні риси і здібності особистості при цьому відіграють невелику роль. Але, незважаючи на відмінність поглядів, всі психологічні теорії особистості сходяться в одному: особистість стверджується і процес її становлення триває все життя.

Питання соціалізації не нове, воно досліджувалося Б. Ананьєвим, Л. Божович, Л. Виготським, В. Давидовим, Д. Ельконіним, В. Мухіною та ін. Ці дослідження стосувалися переважно психологічних та психічних аспектів соціалізації (адаптація, реалізація, рефлексія тощо). Сутність і структуру соціалізації досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені І. Андреєнкова, Б. Вульф, Н. Голованова, В. Гурова, С. Іконнікова, В. Караковський, Л. Коган, І. Кон, В. Лісовський, П. Лямцев, В. Москаленко, А. Мудрик, С. Савченко, а також Е. Дюркгейм, Дж. Коулмен, Г. Мендра, Т. Парсонс, Н. Таллмен та ін.

Однак, не дивлячись на велику кількість теоретичних і експериментальних досліджень, значні питання проблеми соціалізації та вивчення особливостей соціальних страхів показують, що недостатньо вивчені емпіричні питання впливу соціальних страхів на соціалізацію підлітків.

Важливим світоглядно-філософським підґрунтям педагогічного осмислення проблем соціалізації в умовах сучасних суспільств, наразі західноєвропейських, є науковий доробок представників франкфуртської школи, зокрема теорія «комунікативної дії» Ю. Хабермаса. Згідно з цією теорією, вироблення соціальних норм і цінностей повинно здійснюватися не шляхом наслідування традиції, не на основі вимог монологічного розуму, а в сфері розмовно-комунікативної дії. Ці провідні ідеї німецького філософа значною мірою сприяли виникненню комунікативної педагогіки, яку автор мислив як теорію соціалізації.

Соціологічне вивчення соціалізації ґрунтується на осягненні соціуму як цілісної функціональної системи. Застосування цієї пізнавальної парадигми у педагогічній науці відкриває додаткові можливості щодо вивчення суспільного цілого як соціального середовища, в якому розгортається педагогічна

діяльність. Завдяки цьому уможлиблюється систематичне співвіднесення та об'єктивна оцінка, а відтак і ефективне коригування, педагогічних впливів на учнів, натомість і соціалізаційних, у відповідності до умов і вимог соціальної реальності [2].

Основними соціологічними концепціями особистості згідно з класифікацією Д. В. Ольшанського [1] є такі: теорія «дзеркального я»; рольова теорія; теорія необіхевіоризму; теорія соціальної установки; концепція сукупності соціогенних потреб і орієнтацій, що формуються суспільством.

У психології соціалізація розглядається як здатність індивіда включатися в цілеспрямовану діяльність суб'єктів різних соціальних інституцій завдяки інтеріоризації системи соціальних настанов (Н. Дембицька, Т. Карабін, М. Коць, О. Лютак, В. Москаленко та ін.).

Отже, протягом тривалого часу дослідниками різних наук здійснювався аналіз особливостей соціалізації особистості. Багатий досвід та напрацювання стали основою для сучасних досліджень. Соціалізація – це процес і кінцевий результат взаємодії людини з природним, предметним, соціокультурним середовищем, це результат виховання громадянина держави, його фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку. Соціальне середовище, в якому формується особистість, треба розуміти не тільки як оточення, але й як систему можливостей, вимог та очікувань, яка виконує конструктивні й диригентські функції щодо цього процесу [4, с. 7].

В процесі формування самосвідомості індивіда, засвоєння досвіду і цінностей суспільства – процесі соціалізації, основою формування і розвитку особистості дитини якого є, у першу чергу, сімейне оточення, умови сімейного виховання. Наслідком соціального сирітства є порушення усього процесу соціального розвитку дитини, становлення її як соціальної особистості (Я. О. Гошовський, В. О. Сухомлинський, А. В. Мудрик) [3].

Список використаних джерел:

1. Голованова Н. Социализация младших школьников: педагогическая реальность и забота воспитателя // Воспитание школьников. – 2003. – № 4. – С. 2-4.
2. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВіРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
3. Мудрик А. В. Роль соціального оточення у формуванні особистості підлітка / А. В. Мудрик. – К.: Знання, 1979. – 150 с.
4. Радул В. Соціалізація й розвиток особистості // Шлях освіти. – 2006. – № 2. – С. 7-13.